

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ
ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΓΕΩΡΓΙΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπων/ουσα:

Ζωή Νικηφορίδου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Ιωάννινα, Ιούνιος, 2026

PATERNAL INVOLVEMENT AND STRUCTURED PLAY AND
THEIR BENEFITS FOR THE SOCIAL AND EMOTIONAL
DEVELOPMENT OF EARLY CHILDHOOD CHILDREN

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα, 18.06.2026

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων /ουσα

Ζωή Νικηφορίδου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

2. Μέλος επιτροπής

Αντώνης Νάτσης

Μέλος ΕΔΙΠ

3. Μέλος επιτροπής

Ελένη Καινούριου,

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Μέλος ΔΕΠ

Ο/Η Πρόεδρος του Τμήματος

Ζωή Νικηφορίδου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Υπογραφή

© Χατζοπούλου, Π. Γεωργία, 2026.

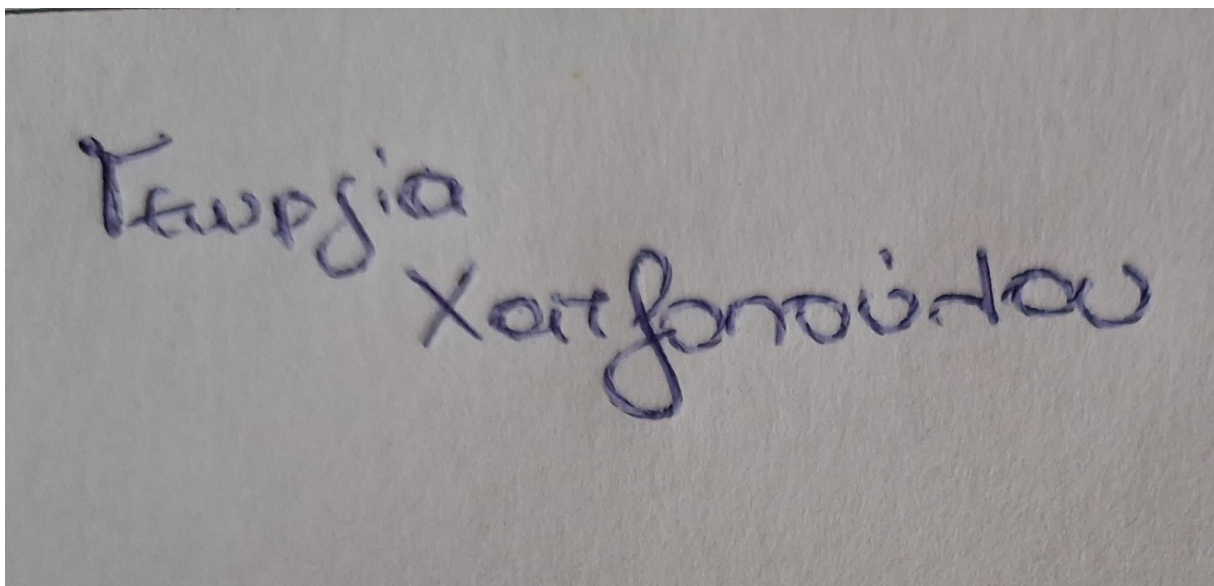
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Χατζοπούλου Παναγιώτα Γεωργία

Υπογραφή

Γεωργία
Χατζοπούλου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση αυτού του ερευνητικού έργου, το οποίο αποτέλεσε η βάση για την πτυχιακή μου εργασία, θα ήθελα καταρχάς να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Ζωή Νικηφορίδου για την πολύτιμη βοήθεια της, τις συμβουλές της και την καθοδήγησή που μου παρείχε, προκειμένου να υλοποιηθεί αυτή η εργασία.

Επίσης, ευχαριστώ τους καθηγητές του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, για τις γνώσεις και την βοήθεια που μου προσέφεραν σε αυτό το μεγάλο ταξίδι των ακαδημαϊκών μου χρόνων.

Τέλος, είναι σημαντικό να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και τον στενό μου κοινωνικό κύκλο, για όλη τη στήριξη, αγάπη, υπομονή και δύναμη που μου προσέφεραν, μένοντας δίπλα μου κατά τη διάρκεια αυτού του ταξιδιού μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ποιοτική πτυχιακή εργασία πραγματεύεται τη διερεύνηση της πατρικής εμπλοκής και του οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού και πως σε συνδυασμό επηρεάζουν την ανάπτυξη των παιδιών στις γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές τους δεξιότητες. Στόχος είναι η είναι η ανάδειξη της πατρικής εμπλοκής αυτούσιας, χωρίς την αντιπαράθεσή της με την μητρική εμπλοκή ή οποιαδήποτε άλλη μορφή εμπλοκής στο οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι, και τα θετικά αποτελέσματα που επιφέρονται μέσω αυτού.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται και αναλύονται οι όροι «πατρική εμπλοκή» και «οργανωμένο δομημένο παιχνίδι». Όσον αφορά την πατρική εμπλοκή, δίνεται εκτενέστερη εμβάθυνση στον όρο μέσα από τη θεωρία των ψυχοκοινωνικών σταδίων του Erikson. Τέλος, γίνεται μια προσπάθεια σύνδεσης των όρων καθώς ο στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει πως το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι σε συνάρτηση με την πατρική εμπλοκή έχει θετικά αναπτυξιακά αποτελέσματα σε όλους τους τομείς ανάπτυξης του παιδιού.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, πρώτα παρουσιάζεται η μεθοδολογία επισκόπησης πεδίου, σύμφωνα με την οποία χρησιμοποιήθηκαν έρευνες με εμφανή ποικιλομορφία, όπως συστηματικές μελέτες, μέτα – αναλύσεις ή και cross sectioned μελέτες. Επίσης, οι μελέτες οι οποίες συμπεριλήφθηκαν για την σύνταξη της επισκόπησης πεδίου, πλαισιώνονται στα τελευταία έξι (6) χρόνια. Για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων, δημιουργήθηκαν πίνακες οι οποίοι αναγράφουν τους συγγραφείς και το έτος που δημοσιεύθηκε η έρευνα, το είδος της πατρικής εμπλοκής, το είδος των δομημένων/οργανωμένων δραστηριοτήτων, τα γνωστικά, τα κοινωνικά και συναισθηματικά επιτεύγματα των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μέσα από το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι, τα παιδιά αναπτύσσουν ή και βελτιώνουν τις γνωστικές τους λειτουργίες, όπως η εκμάθηση της γλώσσας. Επίσης, οι δραστηριότητες τέτοιου τύπου παιχνιδιού βοηθούν την κοινωνικοποίηση του παιδιού, όπως και συναισθηματικά ενισχύουν την ενσυναίσθηση και συναισθηματική αυτορρύθμιση.

Λέξεις κλειδιά: πατρική εμπλοκή, οργανωμένο δομημένο παιχνίδι, γνωστική ανάπτυξη, κοινωνική ανάπτυξη, συναισθηματική ανάπτυξη, ολιστική ανάπτυξη.

ABSTRACT

This qualitative undergraduate thesis explores paternal involvement and organized/structured play, and how their combination influences children's cognitive, social, and emotional development. Its aim is to highlight paternal involvement as an independent factor, without comparing it to maternal involvement or any other form of participation in organized/structured play, and to emphasize the positive outcomes that result from it.

The first part of the thesis presents and analyzes the concepts of *paternal involvement* and *organized/structured play*. A more in-depth examination of the concept is provided through the lens of Erikson's theory of psychosocial development. Finally, an attempt is made to connect these two concepts, as the main objective of the study is to demonstrate that organized/structured play, when combined with paternal involvement, produces positive developmental outcomes across all domains of child development.

The second part of the thesis presents the field review methodology. The review draws upon studies characterized by considerable diversity, including systematic reviews, meta-analyses, and cross-sectional studies. Furthermore, the studies included in the review were published within the last six years. To present the findings, tables were created containing information on the authors and year of publication, the type of paternal involvement, the type of structured/organized activities, and the cognitive, social, and emotional achievements of children in early childhood.

The findings indicate that through organized/structured play, children develop and enhance their cognitive abilities, including language acquisition. Moreover, activities of this type contribute to children's socialization and strengthen emotional competencies such as empathy and emotional self-regulation.

Λέξεις κλειδιά: paternal involvement, organized structured play, cognitive development, social development, emotional development, holistic development.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ/ΕΙΚΟΝΩΝ.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
Α ΕΝΟΤΗΤΑ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ.....	14
1 ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ : ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.....	15
1.1 ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ».....	15
2 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ.....	19
2.1 Η ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	20
2.2 ΤΑ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	21
2.3 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ.....	29
3 ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ : ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΣΕ ΑΥΤΟ.....	30
3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ».....	31
3.2 ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ.....	31
Β ΕΝΟΤΗΤΑ : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ.....	32
4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	33
5 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	34
5.1 ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	35
5.2 ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ.....	36
5.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ.....	37
5.4 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ.....	38
5.5 ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΩ ΔΟΜΗΜΕΝΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ.....	39
6 ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	40
6.1 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	41
6.2 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	42
7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	43

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	45
-------------------	----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 5.1 : Συνολικά ευρήματα της επισκόπησης πεδίου	21
Πίνακας 5.2 : Ευρήματα Γνωστικών Επιτευγμάτων	22
Πίνακας 5.3 : Ευρήματα για τα Κοινωνικά Αναπτυξιακά Επιτεύγματα	23
Πίνακας 5.4 : Ευρήματα για τα Συναισθηματικά Αναπτυξιακά Επιτεύγματα	24

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ/ΕΙΚΟΝΩΝ

Διάγραμμα 5.1 : Απεικόνιση κύριων σημείων της ολιστικής ανάπτυξης των παιδιών

26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρώιμη παιδική ηλικία θεωρείται ως μια από τις πιο κρίσιμες περιόδους, όπου διαμορφώνονται τα θεμέλια για την ανάπτυξη των γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων του ατόμου. Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, το παιδί αναπτύσσει βασικούς μηχανισμούς αυτορρύθμισης, δημιουργεί τις πρώτες του κοινωνικές σχέσεις και βάζει τις βάσεις για τη μελλοντική του προσαρμογή στο κοινωνικό περιβάλλον. Η ποιότητα και η φύση των αλληλεπιδράσεων με τους φροντιστές τους, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής πορείας (BMC Psychology, 2024).

Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της πατρικής εμπλοκής έχει αναδειχθεί ως σημαντικός ερευνητικός άξονας τα τελευταία χρόνια. Η πατρική εμπλοκή δεν είναι μονοδιάστατη έννοια, αλλά αποτελείται από ποικιλία παραγόντων που περιλαμβάνει τη συχνότητα, την ποιότητα και τη μορφή της αλληλεπίδρασης πατέρα – παιδιού, αλλά και τη συναισθηματική διαθεσιμότητα και την ανάληψη ευθυνών από τον πατέρα (BMC Psychology, 2024). Σύμφωνα με το θεωρητικό μοντέλο του Lamb, η πατρική εμπλοκή αναλύεται σε τρεις βασικές διαστάσεις : την άμεση αλληλεπίδραση, την διαθεσιμότητα και την υπευθυνότητα, οι οποίες συνθέτουν ένα δυναμικό πλαίσιο συμμετοχής του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού. Η σημασία της πατρικής εμπλοκής κάνει εμφανή την παρουσία της κατά την πρώιμη παιδική ηλικία, όπου τα παιδιά βρίσκονται σε φάση ραγδαίας ανάπτυξης δεξιοτήτων, όπως η συναισθηματική ρύθμιση και η κοινωνική προσαρμογή. Εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι η ποιοτική πατρική αλληλεπίδραση έχει άμεση σχέση με μειωμένα προβλήματα συμπεριφοράς, υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής επάρκειας και καλύτερη ικανότητα διαχείρισης συναισθημάτων (BMC Psychology, 2024). Ταυτόχρονα, η πατρική εμπλοκή λειτουργεί ως σημαντικός προστατευτικός παράγοντας σε καταστάσεις όπου το παιδί μπορεί να επιδείξει αυξημένο στρες ή κοινωνικές δυσκολίες (Roby et al., 2021).

Η θεωρητική θεμελίωση του όρου πατρική εμπλοκή, μπορεί να αντληθεί από τη θεωρία των ψυχοκοινωνικών σταδίων ανάπτυξης του Erikson, κατά την οποία η ανάπτυξη του ατόμου προκύπτει από αλληπάλληλες διαδοχές κρίσεων που βρίσκουν σύνδεση με τις κοινωνικές σχέσεις (Erikson, 1950). Ένας πατέρα με ενεργή και υποστηρικτική παρουσία μπορεί να βοηθήσει στην επιτυχή επίλυση αυτών των κρίσεων και να ενισχύσει, βασικές ψυχοκοινωνικές αρετές όπως η εμπιστοσύνη, η αυτονομία και η λήψη πρωτοβουλιών.

Στην αντίπερα όχθη, το παιχνίδι συνιστά έναν από τους βασικότερους μηχανισμούς μάθησης και ανάπτυξης στην παιδική ηλικία. Πιο συγκεκριμένα, το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι, που χαρακτηρίζεται από σαφείς κανόνες, στόχους, και καθοδήγηση από ενήλικες, προσφέρει ένα πλαίσιο στο οποίο το παιδί μπορεί να αναπτύξει σύνθετες γνωστικές δεξιότητες τόσο στο γνωστικό όσο και στο συναισθηματικό τομέα (Mohan et al., 2024). Η σημασία του οργανωμένου παιχνιδιού βρίσκει ενίσχυση μέσα από Την κοινωνικοπολιτισμική θεωρία του Vygotsky, κατά την οποία η μάθηση λαμβάνει χώρα μέσω των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και των καθοδηγούμενων δραστηριοτήτων που παρέχονται στο παιδί (Vygotsky, 1978).

Στο πλαίσιο του οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού ο ρόλος του ενήλικα και πιο συγκεκριμένα του πατέρα είναι καθοριστικός. Ο πατέρας έχει το ρόλο του υποστηρικτή της μάθησης, όπου οργανώνει το περιβάλλον, θέτει στόχους και καθοδηγεί τις δραστηριότητες, ενώ παράλληλα αφήνει το παιδί να διατηρήσει τον ενεργητικό του ρόλο στην εξερεύνηση και την ανακάλυψη της γνώσης (Weisberg et al., 2013). Η ισορροπία ανάμεσα στην καθοδήγηση και στην ελευθερία είναι κρίσιμο στοιχείο για την αποτελεσματικότητα της μαθησιακής διαδικασίας.

Η παρούσα ερευνητική εργασία αποσκοπεί να διερευνήσει τη σύνδεση μεταξύ της πατρικής εμπλοκής και το οργανωμένο/δομημένου παιχνιδιού, αλλά και την επίδραση που έχουν στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών. Για την επίτευξη του στόχου αυτού χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογική προσέγγιση της επισκόπησης πεδίου, η οποία επιτρέπει την χαρτογράφηση της ήδη υπάρχουσας βιβλιογραφίας και μέσω αυτής την ανάδειξη των βασικών ερευνητικών τάσεων.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης επικεντρώνονται στη διερεύνηση του κατά πόσο η πατρική εμπλοκή μέσω του οργανωμένου παιχνιδιού συμβάλλει στη γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας. Μέσα από τη συστηματική ανάλυση της βιβλιογραφίας επιχειρείται, η ανάδειξη της πατρικής εμπλοκής ως αυτόνομου και ουσιαστικού παράγοντα ανάπτυξης χωρίς συγκριτική αντιπαράβολή με άλλες μορφές γονικής εμπλοκής (Arlsey & O' Malley, 2005).

Συνοψίζοντας η εργασία φιλοδοξεί να συμβάλει στην κατανόηση του ρόλου που έχει ο πατέρας στη σύγχρονη οικογένεια και να φέρει στην επιφάνεια, τη σημασία της ενεργού συμμετοχής σε δραστηριότητες, οι οποίες προάγουν την ανάπτυξη του παιδιού. Η διερεύνηση της σχέσης

μεταξύ αυτών των 2 παραγόντων δύναται να προσφέρει σημαντικά ευρήματα, τόσο για εκπαιδευτική πρακτική όσο και για τη διαμόρφωση πολιτικών που ενισχύουν την οικογενειακή λειτουργία.

Α ΕΝΟΤΗΤΑ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ

1 ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ : ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ

Ο όρος «πατρική εμπλοκή» ή αλλιώς “paternal involvement” δεν ανήκει στις έννοιες που έχουν μονοδιάστατους ορισμούς, αλλά πλαισιώνεται σαν ορισμός μέσα από μια ποικιλία πολυδιάστατων θεωρητικών και ερευνητικών προσεγγίσεων. Στο BMC Psychology (2024) η πατρική εμπλοκή χαρακτηρίζεται ως μια πολυδιάστατη έννοια, η οποία αναφέρεται στη συμμετοχή του πατέρα στη ζωή του παιδιού κατά την πρώιμη παιδική ηλικία, δίνοντας έμφαση αφενός στη συμπεριφορική και αφετέρου στη συναισθηματική διάσταση της αλληλεπίδρασης μεταξύ πατέρα – παιδιού. Σύμφωνα με τους συγγραφείς του άρθρου, σήμερα η θεώρηση της πατρικής εμπλοκής είναι ένα σύνθετο κατασκεύασμα που περιλαμβάνει τη συχνότητα αλλά και την ποιότητα της αλληλεπίδρασης πατέρα – παιδιού και την υπευθυνότητα για τη φροντίδα και τη ψυχοσυναισθηματική διαθεσιμότητα του πατέρα απέναντι στο παιδί του (BMC Psychology, 2024).

Αναλυτικότερα, η έννοια της πατρικής εμπλοκής μπορεί να περιγράψει μέσα από τρία (3) βασικά στάδια, τα οποία έχει αναπτύξει ο Lamb και οι συνεργάτες του. Τα στάδια αυτά είναι:

(α) Εμπλοκή: Η άμεση αλληλεπίδραση με το παιδί μέσω του παιχνιδιού, της φροντίδας των αναγκών του και την διαρκή επικοινωνία με το παιδί.

(β) Διαθεσιμότητα: Η παρουσία του πατέρα τόσο φυσικά (δηλ. με την παρουσία του στον χώρο) όσο και ψυχολογικά.

(γ) Υπευθυνότητα: Η ανάληψη ευθύνης για την οργάνωση και κάλυψη των αναγκών του παιδιού (BMC Psychology, 2024).

1.1 ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ»

Η πλαισίωση του όρου μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τρεις βασικούς θεωρητικούς και ερευνητικούς άξονες. Ο πρώτος αφορά το αναπτυξιακό πλαίσιο της πρώιμης παιδικής ηλικίας, ο

δεύτερος το πλαίσιο της συναισθηματικής ρύθμισης (emotional regulation), ενώ ο τρίτος αναφέρεται στο συστημικό και οικολογικό πλαίσιο (BMC Psychology, 2024).

(Α) Αναπτυξιακό πλαίσιο πρώιμης παιδικής ηλικίας

Η πατρική εμπλοκή αποτελεί κρίσιμος παράγοντας την περίοδο όπου τα παιδιά βιώνουν μεγάλα άλματα ανάπτυξης σε βασικές δεξιότητες όπως η αυτορρύθμιση και η συναισθηματική οργάνωση. Στα παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας 2 έως 4 των η συστημική και ποιοτική αλληλεπίδραση με τον πατέρα συσχετίζεται με την καλύτερη ικανότητα συναισθηματικής ρύθμισης, μειωμένα προβλήματα συμπεριφοράς και υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής προσαρμογής (BMC Psychology, 2024).

(Β) Πλαίσιο συναισθηματικής ρύθμισης (emotional regulation)

Συναισθηματική ρύθμιση ορίζεται η ικανότητα του παιδιού να παρακολουθεί, να αξιολογεί και να τροποποιεί τις συναισθηματικές του αντιδράσεις με τρόπους που είναι κοινωνικά αποδεκτοί από το ευρύ κοινωνικό σύνολο και προσαρμοστικοί ανάλογα με την κατάσταση στην οποία παρευρίσκονται. Κατά την πρώιμη παιδική ηλικία, τα παιδιά δεν έχουν αναπτύξει πλήρως την ικανότητα συναισθηματικής ρύθμισης, έτσι εξαρτώνται από τη διαπροσωπική ρύθμιση που τους παρέχεται από τους γονείς. Βάση του BMC Psychology (2024) δίνονται τρεις μορφές διαπροσωπικής ρύθμισης.

Πρώτη μορφή είναι η «μοντελοποίηση στρατηγικών ρύθμισης». Οι πατεράδες λειτουργούν ως πρότυπα συναισθηματικής διαχείρισης. Αυτό επιτυγχάνεται όταν μέσα από τις δικές τους αντιδράσεις σε στρεσογόνες ή συγκρουσιακές καταστάσεις, μεταδίδουν έμμεσα στρατηγικές ρύθμισης, όπως είναι ο έλεγχος παρορμήσεων, η λεκτική επεξεργασία συναισθημάτων και η επίλυση προβλημάτων. Όσο πιο αυξημένη είναι η πατρική ανταπόκριση (paternal sensitivity) τόσο καλύτερα επίπεδα συναισθηματικής οργάνωσης παρουσιάζονται στα παιδιά. Συνεχίζοντας παρουσιάζεται η «Συν Ρύθμιση», που βοηθά στην ανάδυση της αυτορρύθμισης. Όταν οι πατεράδες ανταποκρίνονται με συνέπεια και ευαισθησία στα σήματα που λαμβάνουν από το παιδί, συμμετέχουν στη σταδιακή εσωτερίκευση στρατηγικών διαχείρισης έντονων συναισθημάτων, όπως είναι ο θυμός, η απογοήτευση και ο ενθουσιασμός. Τέλος, η τρίτη μορφή διαπροσωπικής ρύθμισης είναι η παροχή ασφαλούς βάσης. Σύμφωνα με τη θεωρία προσκόλλησης (ή Θεωρία Δεσμού) η πατρική εμπλοκή συμβάλλει στη δημιουργία ενός δικτύου

ασφαλείας για το παιδί, το οποίο το ενθαρρύνει να εξερευνάει το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει, αλλά ταυτόχρονα να μπορεί να επιστρέφει στο γονέα, όταν χρειάζεται ψυχολογική υποστήριξη. Η δημιουργία μιας ασφαλούς σχέσης με το πατέρα σχετίζεται με χαμηλότερα επίπεδα εξωτερικευμένων και εσωτερικευμένων προβλημάτων συμπεριφοράς, τα οποία αποτελούν δείκτη δυσκολιών στη ρύθμιση συναισθημάτων (BMC Psychology, 2024).

(Γ) Συστημικό και Οικολογικό πλαίσιο

Μεγάλη σημασία στην ανάλυση της πατρικής εμπλοκής διαδραματίζουν παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον αλλά και τα ευρύτερα κοινωνικά και πολιτισμικά σύνολα στα οποία τα παιδιά αλληλοεπιδρούν καθημερινά. Συνεπώς, όταν αναφερόμαστε στο συστημικό και οικολογικό πλαίσιο της πατρικής εμπλοκής, στην ουσία αναφερόμαστε σε κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, στην δυναμική της οικογένειας αλλά και την διαγονεϊκή σχέση, τα εκάστοτε πολιτισμικά πρότυπα της εποχής και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του ρόλου του πατέρα και τέλος τον δυναμικό και μη στατικό χαρακτήρα της εμπλοκής.

Γ1. Κοινωνικοί και Οικονομικοί Παράγοντες

Η αναφορά στους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες σχετίζεται με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, το εισόδημα του πατέρα, την σταθερότητα της εργασίας του πατέρα και το μορφωτικό του επίπεδο. Όλα αυτά έχουν άμεση επίδραση και στην ποιότητα αλλά και στην ποσότητα της πατρικής εμπλοκής, καθώς πατεράδες οι οποίοι είναι απαλλαγμένοι από το άγχος της αστάθειας στην εργασιακή τους ζωή, την έλλειψη ασταθούς ωραρίου και έχουν εξασφαλισμένο ένα σταθερό εισόδημα μηνιαία, μπορούν να επενδύσουν παραπάνω τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά χρόνο στην αλληλεπίδραση με το παιδί τους. Επιπλέον, γονείς οι οποίοι έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, εμφανίζουν ευαισθησία, ενσυνειδητότητα ως προς τον ρόλο του πατέρα και μπορούν να παρέχουν στα παιδιά τους ένα περιβάλλον με δραστηριότητες που διεγείρουν τις γνωστικές αλλά και τις συναισθηματικές δεξιότητες που αναπτύσσουν τα παιδιά στην πρώιμη παιδική ηλικία (BMC Psychology, 2024).

Γ2. Οικογενειακή Δυναμική και Διαγονεϊκή Σχέση

Με τα νέα κοινωνικά δεδομένα, η ανατροφή ενός παιδιού απασχολεί και τους δύο γονείς το ίδιο, καθώς οι σημερινοί πατεράδες είναι παρόντες στη ζωή των παιδιών τους όσο και οι μητέρες.

Ένας παράγοντας που συζητείτε πολύ λοιπόν και επηρεάζει την ποιότητα και ποσότητα της πατρικής εμπλοκής είναι, η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των γονέων ή αλλιώς co-parenting relationship. Η υποστήριξη και η συνεργατικότητα που λειτουργεί αμφίδρομα μεταξύ των γονιών αποδίδει σε υψηλότερα επίπεδα πατρικής εμπλοκής.

Δεν μπορεί να υπάρξει πατρική εμπλοκή δίχως την μητρική παρουσία, καθώς αυτά τα δύο λειτουργούν αλληλεπιδραστικά μεταξύ τους και λειτουργούν ως ένα σύστημα. Η θετική διαγονεϊκή συνεργασία κρατάει σταθερό το οικογενειακό πλαίσιο, ένα από τα πιο βασικά θεμέλια στα οποία βασίζονται οι γονείς για την ύπαρξη ασφαλών σχέσεων προσκόλλησης και αποτελεσματικής συναισθηματικής ρύθμισης στο παιδί (BMC Psychology, 2024).

Γ3. Πολιτισμικά Πρότυπα και Κοινωνικές Αναπαραστάσεις του Πατρικού Ρόλου

Ο ρόλος του πατέρα με τα χρόνια διαφέρει σημαντικά από τις προηγούμενες με τις τωρινές εκδοχές που δίνονται ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο. Σε κοινωνίες που ο πατέρας έχει καθαρά τον ρόλο του οικονομικού υποστηρικτή η εμπλοκή του περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στη χρηματοδοτική και η ευθύνη. Αντιθέτως σε πολιτισμικά περιβάλλοντα τα οποία προωθούν το πρότυπο του ενεργού και το συμμετοχικού πατέρα παρατηρείται αυξημένη εμπλοκή σε καθημερινές δραστηριότητες φροντίδας αλλά και συναισθηματικής υποστήριξης απέναντι στο παιδί (BMC Psychology, 2024).

Η μεταβαλλόμενη κοινωνικοί ρόλοι των φύλων έχουν άμεση επιρροή στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνει την πατρική ταυτότητα, πράγμα το οποίο επεκτείνει την έννοια της πατρικής εμπλοκής πέρα από την παραδοσιακή μορφή που είχε μέχρι πριν κάποια χρόνια, η οποία περιοριζόταν αυστηρά και μόνο στην παροχή υλικής ασφάλειας, σε μια πιο σύγχρονη μορφή η οποία έχει ολιστικό χαρακτήρα και έχει ως επίκεντρο τη συναισθηματικά παρούσα γονική λειτουργία του πατέρα (BMC Psychology, 2024).

Γ4. Δυναμικός και Μη Στατικός Χαρακτήρας της Εμπλοκής

Όπως κάθε κοινωνικός ρόλος που αναλαμβάνεται από ένα άτομο βιώνει εξέλιξη, έτσι και η πατρική εμπλοκή είναι μια πρακτική όπου μεταβάλλεται συνεχώς και βιώνει εξέλιξη. Οι λόγοι για τους οποίους παρατηρούνται μεταβολές είναι:

(α) το εκάστοτε αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού

(β) οι απαιτήσεις που θέτονται εντός της οικογενειακής ζωής

(γ) τις επαγγελματικές συνθήκες των γονέων

(δ) οι διαπροσωπικές σχέσεις που διαδραματίζονται εντός του οικογενειακού πλαισίου.

Ιδιαίτερη σημαία δίνεται στα παιδιά ηλικιών 2 έως 4 ετών, τα οποία βρίσκονται στο στάδιο που παρουσιάζουν αυξημένη αυτονομία και έντονη συναισθηματική έκφραση με τους πατεράδες να καλούνται να προσαρμοστούν στις αναπτυξιακές ανάγκες που παρουσιάζει το παιδί τους (BMC Psychology, 2024).

2 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ

Σύμφωνα με τον Erik Erikson, η ανάπτυξη των παιδιών λαμβάνει υπόσταση μέσα από την κοινωνία σαν σύνολο, αλλά και μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις που συνάπτει το άτομο κατά την διάρκεια της ζωής του. Πέρα από αυτό, τόνισε πως η ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί μια διαδικασία που δεν συναντάει τέλος σε κάποια ηλικία, αλλά συνεχίζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, ενώ κάθε αναπτυξιακό στάδιο διαδέχεται του προηγούμενου και ταυτόχρονα αποτελεί η βάση για το επόμενο. Επίσης, εισήγαγε την έννοια της «ψυχοκοινωνικής κρίσης» με δύο αντικρουόμενες εκδοχές, την συντονική (θετική εκδοχή) και την δυστονική (αρνητική εκδοχή). Ο Erikson αναφέρει τη λέξη «κρίση» ως την ευκαιρία ανάπτυξης, πέρα από την σύγχυση. Η ισορροπία μεταξύ αυτών των δύο εκδοχών οδηγεί στην υγιή ανάπτυξη του παιδιού. Άλλη μια έννοια η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο στην θεωρία των ψυχοκοινωνικών σταδίων, είναι αυτή της «ταυτότητας». Ταυτότητα ορίζεται η συνοχή ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του ατόμου. Μέσα από αυτές τις κρίσεις, δημιουργούνται τα ψυχοκοινωνικά στάδια ανάπτυξης που θα δούμε και παρακάτω (Carducci, 2020).

2.1 Η ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Για τον Erikson οι κρίσεις, ορίζονται ως ευκαιρίες ανάπτυξης μέσα από αντικρουόμενες καταστάσεις. Από την μια πλευρά έχουμε το «Συντονικό» και από την άλλη το «Δυστονικό». Αυτές οι δύο πλευρές εάν ισορροπήσουν, μπορούν ενσωματωθούν και να καταλήξουν σε μια ανώτερη σύνθεση, όπου το άτομο έχοντας βιώσει και την θετική αλλά και την αρνητική πλευρά των πραγμάτων, αποκτά ολοκληρωμένη ιδέα και άποψη για την νέα γνώση που πλέον κατέχει.

Αναλυτικότερα, το «Συντονικό» αναφέρεται στις θετικές ποιότητες που αποκτά το άτομο μέσα από τις εμπειρίες του (π.χ. ελπίδα και θέληση), ενώ το «Δυστονικό» αναφέρεται για τις αρνητικές τάσεις (π.χ. ντροπή και ενοχή) που μπορεί να αναπτύξει το άτομο, αλλά χρειάζονται για την υγιή προσαρμογή και υγιή ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Εάν πάλι, υπάρξει ημιτελής λύση της κρίσης, τότε το δυστονικό στοιχείο συνεχίζει να υφίσταται κι εξελίσσεται με μη θετικό τρόπο και στην μετέπειτα ζωή του παιδιού (π.χ. δυσπιστία στην παιδική ηλικία ή σύγχυση ταυτότητας στην εφηβεία). Η παραπάνω δήλωση υποστηρίζει ταυτόχρονα και

την ύπαρξη και υπόσταση της επιγενετικής αρχής. Δηλαδή κάθε στάδιο αποτελεί βάση και προάγγελος για τα μετέπειτα στάδια ανάπτυξης του παιδιού (Carducci, 2020).

2.2 ΤΑ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Τα ψυχοκοινωνικά στάδια της ανάπτυξης παρουσιάζονται μέσα από ένα διάγραμμα. Σε διαγώνια σειρά δίνεται η ακολουθία των οκτώ σταδίων με ανοδική κίνηση, σηματοδοτώντας την πορεία του παιδιού προς την ώριμη εξέλιξη και τυπική ανάπτυξη. Η κάθετη σειρά αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα αποτελέσματα από τα πρώτα στάδια, προετοιμάζουν το άτομο για την σύγκρουση που θα ακολουθήσει στην εφηβική ηλικία. Η οριζόντια σειρά μας παρουσιάζει τις ικανότητες που αποκτά το άτομο, τον μετασχηματισμό αυτών των ικανοτήτων και τον επαναπροσδιορισμό του νοήματός τους σε μετέπειτα ηλικίες. Οποιαδήποτε αποτυχία λάβει μέρος σε πρώιμα στάδια, αργότερα εκδηλώνεται ως σύμπτωμα στην εφηβική ηλικία (Carducci, 2020).

ΣΤΑΔΙΟ 1: ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ – ΔΥΣΠΙΣΤΙΑ (από τη γέννηση έως το 1^ο έτος)

Από την στιγμή που ένα παιδί γεννιέται, περνάει την μεγαλύτερη κρίση που θα το καθορίσει αναπτυξιακά, και αφορά το εάν θα εξελιχθεί σε έναν άνθρωπο ο οποίος εμπιστεύεται ή σε έναν άνθρωπο πλήρως δύσπιστο. Η εμπιστοσύνη στην προκειμένη περίπτωση αφορά τους τρίτους, δηλαδή εάν τους θεωρεί αξιόπιστους, αλλά και αν θεωρεί τον εαυτό του αξιόπιστο. Η εμπιστοσύνη σε αυτήν την ηλικία χτίζεται μέσα από την μητρική αγάπη και στοργή, την ικανοποίηση των βασικών αναγκών του βρέφους και την προβλεψιμότητα ως προς την ικανοποίηση αυτών των βασικών αναγκών. Ένα βρέφος αποκτά εμπιστοσύνη ως προς το μητρικό πρόσωπο, όταν εκείνο ανταποκρίνεται πλήρως στις ανάγκες του βρέφους με συστηματικό τρόπο.

Όταν για τον οποιοδήποτε λόγο το βρέφος θεωρεί την μητρική φιγούρα αναξιόπιστη, αναπτύσσει μια δυσπιστία απέναντί της. Αυτή η δυσπιστία χτίζεται μέσα από μη υγιείς σχέσεις και εμπειρίες σε πολύ πρώιμες ηλικίες, έχοντας ως κεντρικό άξονα αποκλειστικά την συστηματικότητα με την οποία ικανοποιούνται οι ανάγκες του βρέφους. Εάν υπάρχει καθυστέρηση και αστάθεια γύρω από τον τρόπο και το χρονικό πλαίσιο που ικανοποιούνται οι ανάγκες αυτές, τότε ξεκινά η δυσπιστία γύρω από το χρονικό πλαίσιο που ζει και ανατρέφεται το βρέφος.

Το συμπέρασμα που αναδύει από τα παραπάνω δεδομένα είναι πως τα βρέφη αντιλαμβάνονται την ανάπτυξή τους ως «είμαι αυτό που μου δίνεται», και αυτό αποτελεί ένα στάδιο ενσωμάτωσης. Στην περίπτωση που αναπτυχθεί η εμπιστοσύνη τόσο προς τους τρίτους όσο και στο ίδιο το παιδί, έχουμε την συντονική εκδοχή της εξέλιξης και ανάπτυξης, όπου το παιδί μπορεί να αναπτύξει την ικανότητα της ελπίδας. Άλλες παράγωγες ικανότητες που μπορούν να προκύψουν μετέπειτα είναι, η αυτοπεποίθηση, αισιοδοξία και η αίσθηση ασφάλειας. Η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η αμοιβαία αναγνώριση μεταξύ παιδιού και μητέρας είναι από τα πιο βασικά βήματα, που αργότερα θα βοηθήσουν στην υγιή οικοδόμηση προσωπικής ταυτότητας του παιδιού. Στον αντίποδα των πραγμάτων, η δυστονική εκδοχή των πραγμάτων, αφορά την ανάπτυξη δυσπιστίας τόσο προς το ίδιο το παιδί όσο και στους άλλους που το περικλείουν. Παράγωγα προβλήματα της δυσπιστίας είναι η αυτοταπείνωση, η οποία μπορεί να οδηγήσει και στη σύγχυση ταυτότητας στα εφηβικά χρόνια του παιδιού (Carducci, 2020).

ΣΤΑΔΙΟ 2: ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ – ΝΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ (περίπου από το 1^ο έως το 3^ο έτος)

Όσο προχωράνε τα χρόνια τα παιδιά βρίσκονται αντιμέτωπα με την εξής επιλογή, εάν θα γίνουν ανεξάρτητα και γεμάτα δημιουργικότητα πλάσματα, ή εάν θα εξελιχθούν εξαρτημένα, γεμάτα αναστολές και ντροπαλά πλάσματα με έντονη τη διαρκή αίσθηση αμφιβολίας ως προς τον εαυτό τους. Την χρονική περίοδο που διανύουν αυτό το στάδιο, τα παιδιά έχουν ανεπτυγμένες τις κινητικές και γνωστικές του δεξιότητες που τα βοηθούν να μπορούν να βιώσουν με τον δικό τους τρόπο την καθημερινότητά τους στο χώρο που βρίσκονται. Επίσης, πολύ σημαντική λεπτομέρεια, όσον αφορά την απόπειρα αυτονομίας που προσπαθούν να αποκτήσουν, είναι το γεγονός πως ξεκινάνε να διακρίνουν την διαφορά των ίδιων από την μητέρα και των πατέρα τους.

Προκειμένου να φτάσουν στο σημείο να θεωρούνται αυτόνομα πλάσματα, περνάνε από δοκιμασίες όπως η άρνηση, έντονες εκφράσεις δυσαρέσκειας και την φάση του ναι και όχι. Αλλά ακόμα πιο σημαντική δοκιμασία η οποία μπορεί να τα βοηθήσει να αποκτήσουν αυτό έλεγχο, είναι εκείνη της ικανότητας αποβολής σωματικών αποβλήτων. Το λεγόμενο potty training είναι από τις πρώτες αυτόβουλες και αυτόνομες δεξιότητες που αναπτύσσει το παιδί καθώς σχετίζονται άμεσα με την βασική ανάγκη της ανακούφισης, όντας μια βασική ανάγκη που μόνο το ίδιο το παιδί μπορεί να ικανοποιήσει.

Η συντονική εκδοχή αυτού του σταδίου εμφανίζει την αίσθηση περηφάνιας, ελέγχου, αυτό καθησυχασμού, αυτονομία, σιγουριά για τον εαυτό του παιδιού από το ίδιο το παιδί. Από την άλλη πλευρά η δυστονική εκδοχή του σταδίου περιλαμβάνει συναισθήματα όπως η ντροπή, η αμφιβολία, την αίσθηση εξάρτησης από κάποιον, ανασφάλεια και την συμμόρφωση με υποτακτικό χαρακτήρα, η οποία προέρχεται από υπερβολικούς περιορισμούς, άδικες τιμωρίες και την αδυναμία των γονέων να αντιμετωπίσουν τον ρυθμό με τον οποίο τα παιδιά αναπτύσσουν την αυτονομία τους, που μπορεί να τους φαίνεται και απογοητευτική ενίοτε (Carducci, 2020).

ΣΤΑΔΙΟ 3: ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ – ΕΝΟΧΗ (περίπου από το 3^ο έως το 6^ο έτος)

Σύμφωνα με τον Erikson (1950) η «πρωτοβουλία» μεταφράζεται ως επιθυμία για εξερεύνηση, δράση και επιβολή στο περιβάλλον, που συχνά οδηγεί σε συγκρούσεις εξαιτίας υπερβάσεων των ορίων που γίνονται στην προσπάθεια του παιδιού να ανακαλύψει τον κόσμο. Επίσης, έντονη είναι η παρουσία του οιδιπόδειου δυναμικού με τον Erikson να αναφέρεται στον φροϋδικό όρο “castration complex”, δηλαδή την ανάγκη του παιδιού να ανταγωνίζεται τον γονέα του ίδιου φύλου, έναν όρο που βρίσκει άμεση σύνδεση στην επιθυμία του παιδιού για επιβολή και δράση.

Για τα παιδιά η ανάγκη για επιβολή, δράση και «επίθεση», προκύπτει από «φαντασιώσεις δύναμης». Αυτές οι φαντασιώσεις αποτελούνται από επινοήσεις των παιδιών ότι είναι «τίγρης ή γίγαντες» και συνδέονται με την προσπάθεια του παιδιού να υπερβεί το οποιοδήποτε αίσθημα μειονεξίας, που βρίσκει κορύφωση στη φάση αυτή. Τα παιδιά προσπαθούν έστω και στη φαντασία τους να κατακτήσουν τον ρόλο του γονέα ίδιου φύλου, αλλά σε αυτή την προσπάθεια τους βιώνουν ενοχή και άγχος. Αυτά τα αρνητικά συναισθήματα που βιώνει, αναδύονται από την συνειδητοποίηση πως οι επιθυμίες τους υπερβαίνουν τις δυνατότητές που ήδη έχουν. Μέσα από αυτή την κρίση – σύγκρουση προκύπτουν τα εξής : (α) εγκαθίδρυση ενός πρώιμου υπereγώ, (β) διχοτόμηση ενορμήσεων σε «παιδικές» και «γονικές» μορφές και (γ) διαμόρφωση μιας ηθικής δομής που χαρακτηρίζεται ως σκληρή, ανελέητη και παιδικά απόλυτη (Erikson, 1950).

Η συντονική εκδοχή αυτού του σταδίου είναι η ανάπτυξη πρωτοβουλίας και πιο συγκεκριμένα στο κείμενο αυτό η πρωτοβουλία εκφράζεται ως η ευχαρίστηση στην επίθεση, δράση και κατάκτηση, η αυξανόμενη κινητική και νοητική δύναμη, η δημιουργία και η φαντασία, ο σχεδιασμός πράξης και έναρξη έργων, η ικανότητα ανάληψης ρόλων στο συμβολικό παιχνίδι

(φανταστικό παιχνίδι) και η ανάπτυξη μιας πρώτης ιδέας για την αίσθηση του σκοπού. Η δυστονική εκδοχή είναι η αίσθηση ενοχής από την πλευρά του παιδιού και πιο συγκεκριμένα, ο φόβος ότι οι επιθυμίες δράσης και υπέρβασης τιμωρούνται, άγχος γύρω από τις φαντασιώσεις επιθετικότητας ή κυριαρχίας, η εσωτερίκευση ενός σκληρού παιδικού υπερεγώ, υπερβολική αυτοπαρακολούθηση και αυτοκριτικής, η αναστολή πρωτοβουλίας, η υπερβολική συμμόρφωση και παθητικότητα και τέλος η υστερική άρνηση ή αλλιώς “over compensatory showing off” (Erikson, 1950).

ΣΤΑΔΙΟ 4: ΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΚΑΤΩΤΕΡΟΤΗΤΑ (περίπου από το 6^ο έως το 11^ο έτος)

Αυτό το στάδιο συνδέεται με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο, την διαδικασία της μάθησης και την ικανότητα της παραγωγικότητας, την ικανότητα του παιδιού να συνεργάζεται με τους συνομηλίκους του και την εσωτερική οργάνωση του «Εγώ», γύρω από έργα, καθήκοντα και δεξιότητες. Το παιδί με την έναρξη της σχολικής ζωής το παιδί πρέπει να κατευνάσει προηγούμενες ενστικτώδης ανάγκες και να συντάξει νέα μορφή δραστηριότητας η οποία θα είναι η παραγωγή έργου και εργασίας. Κινητοποιείται από την ανάγκη να επιτύχει και να ολοκληρώσει πράγματα. Αδιαφορεί για την υιοθέτηση ενός γονεϊκού ρόλου και στρέφει τον ενδιαφέρον του στο να γίνει παραγωγικό μέλος ενός συστήματος (Erikson, 1950).

Συμπληρωματικά, αναφέρεται πως το σχολείο και η κοινωνία, πρέπει να αφήνουν χώρο στο παιδί να κατανοεί τους ρόλους που διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στην απόδοση νοήματος στην οικονομία της κοινωνίας. Κοινώς, δεν είναι μόνο η οικογένεια που συντελεί στην ολιστική ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο ανατρέφεται το παιδί, φαίνεται να κατέχει τον ρόλο του «συνοδηγού» στην ανάπτυξη του παιδιού (Erikson, 1950).

Το συντονικό στοιχείο αυτού του σταδίου είναι η εργατικότητα, η οποία αποτελείται από την ικανότητα μάθησης, την παραγωγικότητα, την συνεργασία με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, την ανάπτυξη ικανότητας επιμονής, την δυνατότητα ολοκλήρωσης έργων, την ικανότητα λειτουργικότητας μέσα σε συστήματα. Μέσα στο συντονικό στοιχείο εντάσσεται και η διαμόρφωση μιας πρώιμης επαγγελματικής ταυτότητας, η προετοιμασία του παιδιού για τους κοινωνικούς ρόλους που θα αναλάβει και η γέφυρα μεταξύ εσωτερικών κινήτρων του παιδιού και της κοινωνικής λειτουργικότητας. Το δυστονικό στοιχείο είναι η κατωτερότητα, η οποία εκφράζεται μέσα από την αίσθηση ανικανότητας, την αρνητική κοινωνική σύγκριση του

παιδιού με το υπόλοιπο σύνολο, την αποθάρρυνση, την απόσυρση, την παλινδρόμηση σε προηγούμενες συγκρούσεις με βοηθητικό χαρακτήρα και τον φόβο αποτυχίας (Erikson, 1950).

ΣΤΑΔΙΟ 5: ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ – ΔΙΑΧΥΣΗ ΡΟΛΩΝ (εφηβική περίοδο)

Η εφηβεία για τα περισσότερα παιδιά χαρακτηρίζεται ως μια κρίσιμη περίοδος για την αναδόμηση της προσωπικότητας. Αυτό το στάδιο πρόκειται για μια προσπάθεια του ατόμου να οργανώσει όλα τα προηγούμενα δεδομένα που συνέβαλαν στην ανάπτυξή του (εμπιστοσύνη, αυτονομία, πρωτοβουλία και εργατικότητα) για την δόμηση μιας ενιαίας αίσθησης ταυτότητας. Με βάση τα λεγόμενα του Erikson (1950) η εφηβεία είναι μια χρονική περίοδος όπου τα παιδικά δεδομένα αμφισβητούνται ξανά, το παιδί βιώνει ταχεία σωματική ανάπτυξη, πράγμα που βίωσε πρώτη φορά στα πρώτα παιδικά χρόνια, και ωριμάζει σεξουαλικά. Ταυτόχρονα, το άτομο βιώνει μια εσωτερική αποδιοργάνωση, όπου επανεξετάζονται όλα τα σταθερά σημεία του παρελθόντος. Έτσι το παιδί οδηγείται στο ερώτημα «Ποιος είμαι και ποιον ρόλο θα αναλάβω στη ζωή;» (Erikson, 1950).

Πολύ σημαντικός παράγοντας επιρροής στην απόκτηση ταυτότητας διαδραματίζουν οι προσωρινές προσκολλήσεις των εφήβων σε «idols and ideals». Προκειμένου να ανακαλύψουν τον ρόλο τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο οι έφηβοι αναζητούν ηρωικά πρότυπα, εντάσσονται μέσα σε ομάδες και παρέες, υιοθετούν τρανταχτά και ακραία ιδανικά, ενώ διορίζουν πρόσωπα ή ακόμα και ομάδες ως εχθρούς και φίλους (Erikson, 1950).

Η ταυτότητα χαρακτηρίζεται ως το συντονικό στοιχείο αυτού του σταδίου. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα αποσκοπούν στην τελική σύνθεση μιας «επιτυχημένης ταυτότητας». Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον συνδυασμό των παιδικών βιωμάτων, των κοινωνικών ρόλων της σεξουαλικότητας και την γενικότερη ιδέα της ικανότητας. Απαραίτητη προϋπόθεση αυτού του σταδίου είναι η εμπιστοσύνη από το πρόσωπο τρίτων, ότι το άτομο θα χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και την δυνατότητα ύπαρξης μιας «υποσχόμενης καριέρας» σε υπαρξιακή και ψυχοκοινωνική διάσταση. Εξίσου σημαντικό θεωρείται το άτομο να έχει την ικανότητα να δεσμεύεται να παραμένει σταθερό σε αξίες και στον ίδιο του τον εαυτό για να εμπνέει αξιοπιστία. Το δυστονικό στοιχείο αυτού του σταδίου είναι η διάχυση ρόλων, η οποία θεωρείται ως η εξασθένηση της αίσθησης «ποιος είμαι;». Αυτό κατά τον Erikson σημαίνει πως οι νέοι έχουν μείνει χωρίς εσωτερικό σημείο αναφορά, αδυναμία συγκρότησης μιας ολοκληρωμένης εικόνας εαυτού και την προσπάθεια να κρατηθούν από προσωρινές

ταυτότητες. Όλα αυτά χαρακτηρίζονται από την αδυναμία οργάνωσης των προηγούμενων εμπειριών σε μια συνεκτική προσωπική εικόνα, αίσθηση ασάφειας για το μέλλον, αδυναμία επιλογής επαγγελματικού προσανατολισμού, υπερταύτιση έως το σημείο απώλειας προσωπικής ταυτότητας, περιστασιακά περιστατικά παραβατικότητας ή ψυχωτικών επεισοδίων που είναι αναστρέψιμα όμως (Erikson, 1950).

ΣΤΑΔΙΟ 6: ΟΙΚΕΙΟΤΗΤΑ – ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ (πρώιμη ενήλικη ζωή)

Το έκτο στάδιο της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης αφορά την ικανότητα οικοδόμηση πραγματικής οικειότητας με έναν άλλον άνθρωπο, που κατά τον Erikson θεωρείται ως η πιο βασική αναπτυξιακή πρόκληση. Σύμφωνα με το κείμενο του βιβλίου “Childhood and Society” η οικειότητα περιγράφεται ως μια βαθιά ψυχολογική σύνδεση που προϋποθέτει (α) την συγχώνευση, (β) αμοιβαιότητα και (γ) την διάθεση για συμβίωση εγώ και άλλου. Μια ακόμα επίσης προϋπόθεση για την επίτευξη της οικειότητας είναι το άτομο να έχει εξελιχθεί από προηγούμενες συγκρούσεις που αφορούν την ταυτότητά του από την εφηβεία.

Για τον Erikson (1950) η οικειότητα έχει παρακλάδια τα οποία διαμορφώνουν την οικειότητα σαν έννοια. Πρώτα γίνεται αναφορά στο «συναισθηματικό μοίρασμα», όπου το άτομο μοιράζεται πολύ βαθιά κομμάτια από τον εαυτό του με τρίτους. Αυτό φανερώνει την ικανότητα του ανθρώπου να εμπιστεύεται τον εαυτό του να είναι ευάλωτος μπροστά σε άλλους, χωρίς όμως την απόρροια της κατάρρευσης, που μπορεί να επιφέρει μια τέτοια διαδικασία. Έπειτα, έρχεται η «σεξουαλική και σωματική εγγύτητα». Αυτή η φράση νοηματοδοτεί την ένωση δύο ανθρώπων ως μια διαδικασία αμοιβαίας ρύθμισης δύο ψυχισμών, η οποία έχει το αποτέλεσμα μιας συμβολικής διακοπής «εχθρικών» εντάσεων μεταξύ των φύλων. Τέλος, η οικειότητα μεταφράζεται και ως ικανότητα για δέσμευση, καθώς για να μπορέσει κανείς να διαμορφώσει και να διατηρήσει την οποιαδήποτε σχέση πρέπει να υπάρχει αμοιβαιότητα, εμπιστοσύνη και κοινός ρυθμός εργασίας, αναπαραγωγικότητας και ζωής.

Το συντονικό στοιχείο σε αυτό το στάδιο είναι η οικειότητα, όπου μέσω αυτής το άτομο αποκτά την ικανότητα να μπει σε βαθιές και αμοιβαίες σχέσεις, να «αφεθεί» χωρίς να φοβάται ότι θα χάσει τον εαυτό του, να ρυθμίσει από κοινού ψυχοσωματικές και κοινωνικές ανάγκες με έναν άλλον άνθρωπο και να μπορεί να συμμετέχει σε σχέσεις εμπιστοσύνης, αμοιβαιότητας και δέσμευσης. Το δυστονικό στοιχείο από την άλλη είναι η απομόνωση. Στην απομόνωση το άτομο φαίνεται το άτομο να φοβάται ότι θα χάσει τον εαυτό του μέσα στην οικειότητα, αδυνατεί

να εκφραστεί συναισθηματικά, αποφεύγει τις βαθιές σχέσεις και καταφεύγει στην εσωστρέφεια και συναισθηματική απόσταση (Erikson, 1950).

ΣΤΑΔΙΟ 7: ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑ (μεσαία ενήλικη ζωή)

Αυτό το στάδιο αναφέρεται στην μετάβαση από την προσωπική οικειότητα στην ανάγκη και καθήκον του ενήλικα να δημιουργήσει, να φροντίσει και να καθοδηγήσει τις επόμενες γενιές. Από την στιγμή που ο ενήλικας έχει αποκτήσει την ικανότητα να συνδέεται βαθιά με τους γύρω του, εν συνεχεία επεκτείνει τα αισθήματα αγάπης και αφοσίωσης πέρα από τις συνηθισμένες προσωπικές σχέσεις.

Σύμφωνα με τον Erikson, η γεννητικότητα ορίζεται ως η ικανότητα του ανθρώπου να επεκτείνει τον εαυτό του μέσα από έργα, ανθρώπους και αξίες και την τάση να προσφέρει, παραπέρα από τον στενό προσωπικό κύκλο. Η γεννητικότητα μέσα στο κείμενο δεν περιορίζεται μόνο στην «βιολογική γονεϊκότητα» αλλά βρίσκει παραδείγματα στην ανατροφή παιδιών, στο επαγγελματικό έργο, δημιουργία πολιτισμού ή και κοινωνικού έργου, μέντορινγκ – διδασκαλίας – κοινωνικού ακτιβισμού και την ανάληψη ευθύνης για άλλους ανθρώπους ή για την κοινότητα. Όλα αυτά συνθέτουν λεγόμενη «Γονεϊκή Στάση» (parental kind of responsibility) τόσο απέναντι στην ίδια την ζωή αλλά και προς τους άλλους ανθρώπους.

Έτσι λοιπόν προκύπτει το συμπέρασμα πως το συντονικό στοιχείο αυτού του σταδίου είναι η γεννητικότητα. Μέσα από την γεννητικότητα που εμφανίζεται όχι τόσο σαν διαδικασία, αλλά σαν ψυχική ικανότητα, το άτομο μπορεί να ξεπερνά περιορισμούς από τον ατομικό του εαυτό, να επενδύει σε έργα που θα διαιωνιστούν και πέρα από την δική του ζωή και τέλος θα μπορεί να αναπτύξει ένα αίσθημα διευρυμένης ταυτότητα, συμπεριλαμβάνοντας και τρίτους αλλά και το μέλλον.

Το δυστονικό στοιχείο του σταδίου είναι η στασιμότητα (stagnation), που δεν αναφέρεται αποκλειστικά στην έλλειψη παραγωγικότητας, αλλά μπορεί να πάρει διάφορες μορφές έκφρασης όπως ο εγωκεντρισμός, η υπερβολική ενασχόληση με τον εαυτό, η έλλειψη δημιουργικότητας, η συναισθηματική φτώχεια, η ψεύδο – οικειότητα και η απομάκρυνση του ατόμου από οποιαδήποτε κοινωνική προσφορά. Εναλλακτικά, η στασιμότητα παρουσιάζεται και ως παλινδρόμηση. Το άτομο εμφανίζει συμπεριφορές όπως η συναισθηματική εξάρτηση, επιφανειακές σχέσεις, εσωτερική κενότητα και την έλλειψη νοήματος (Erikson, 1950).

ΣΤΑΔΙΟ 8: ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ – ΑΠΕΛΠΗΣΙΑ

Το τελευταίο στάδιο του Erikson παρουσιάζει το δίπολο «Ακεραιότητα του Εγώ» και την «Απόγνωση». Αυτό το στάδιο είναι το τελικό ψυχοκοινωνικό επίτευγμα της ωριμότητας και χαρακτηρίζει την ακεραιότητα ως ένα συμπυκνωμένη εκδοχή ολόκληρης της ψυχικής πορείας που έχει διανύσει προηγουμένως το άτομο, μέσα από όλα τα προηγούμενα στάδια. Η ακεραιότητα δεν είναι μια ικανότητα η οποία εμφανίζεται μόλις το άτομο φτάσει μια συγκεκριμένη ηλικία, αλλά καλλιεργείται από την επίτευξη όλων των σταδίων που έχουν προηγηθεί.

Η ακεραιότητα περιγράφεται με έξι διαφορετικούς τρόπους. Ο πρώτος είναι «μια συσσωρευμένη βεβαιότητα για τάξη και το νόημα της ζωής». Στην ουσία σημαίνει πως η ζωή του ανθρώπου έχει συνοχή, νόημα και τάξη, παρά το γεγονός ότι δεν είναι όλα ιδανικά. Μετά έρχεται η ικανότητα του ατόμου να ξεφύγει από την ναρκισσιστική αυτό αγάπη και να οδηγηθεί στην ικανότητα να αγαπάει ανθρώπινα. Αυτό σχετίζεται με την συνειδητοποίηση του ανθρώπου, ότι το ίδιο το άτομο δεν είναι άψογο, αλλά έχει μια θέση και αυτό μέσα στον κόσμο και κουβαλάει την δική του ιστορία. Έπειτα η ακεραιότητα έχει να κάνει με την αποδοχή, ότι του δόθηκε αυτή η χρονική στιγμή να ζήσει και πρέπει να την αξιοποιήσει. Πέρα όμως από αυτό, το άτομο πρέπει να συμφιλιωθεί με τις επιλογές που κάνει, τα λάθη που γίνονται, τα τυχαία γεγονότα που μπορεί να προκύψουν και τα αναπόφευκτα στοιχεία ύπαρξης. Αργότερα, το άτομο ξεφεύγει από την παιδική κρίση και το πως βλέπει ως παιδί τους γονείς του. Σταματάει να τους βλέπει ως αλάνθαστους και αναγνωρίζει την ανθρώπινη φύση των γονιών του με ότι αυτό ακολουθεί. Τέλος, η ακεραιότητα σχετίζεται με τη σταθερότητα και την ηθική του ανθρώπου γύρω από την ίδια του την ζωή και τον τρόπο με τον οποίο υπερασπίζεται τον τρόπο ζωής του.

Από την άλλη πλευρά «Απόγνωση» χαρακτηρίζεται ένα σύνολο φόβων που έχει ο άνθρωπος όσο η ζωή του πλησιάζει στο τέλος της. Ο φόβος του θανάτου, η αίσθηση ότι τελειώνει ο χρόνος, η απογοήτευση, η επιθυμία να ζήσει με διαφορετικό τρόπο, το γεγονός ότι υπάρχουν ανεκπλήρωτες επιθυμίες και μια γενική αποστροφή προς τη ζωή δείχνουν την υπαρξιακή κατάρρευση που βιώνει ο άνθρωπος όσο μεγαλώνει.

Το συντονικό στοιχείο λοιπόν σε αυτό το στάδιο είναι η ακεραιότητα η οποία βοηθά τον άνθρωπο να αποδεχτεί τη ζωή ως μια ενιαία ιστορία, να συμφιλιωθεί με τις επιλογές του και με

τα τρωτά του σημεία , την ικανότητα να δίνει νόημα στη ζωή και να λειτουργεί με τάξη, να μπορεί να διατηρεί μια ήρεμη στάση με την ιδέα του θανάτου και την αίσθηση συνεκτικότητας του εαυτού. Το δυστονικό στοιχείο σε αυτό το στάδιο είναι η απόγνωση η οποία αφορά τον φόβο του θανάτου, την επιθυμία αλλαγής τρόπου ζωής παρόλο που καθίσταται ανέφικτο, την αίσθηση χαμένου χρόνου,, το τρίπτυχο πικρία – απογοήτευση – αηδία, την απουσία νοήματος στη ζωή και την άρνηση της γήρανσης (Erikson, 1950).

2.3 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ

Σύμφωνα με την θεωρία του Erikson, κάθε ψυχοκοινωνικό στάδιο είναι μια απόπειρα του ατόμου να αποκτήσει μια συνεκτική αίσθηση ταυτότητας, μέσα από τους ρόλους που αναλαμβάνει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, αλλά και τις σχέσεις τις οποίες οικοδομεί. Για τον DeGarmo η «ταυτότητα του πατέρα», ορίζεται ως τον βαθμό τον οποίο ο άνδρας φέρνει στο επίκεντρο τον ρόλο του ως πατέρα, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και ένα μέσο πρόγνωσης για τον βαθμό εμπλοκής του στη ζωή και ανατροφή του παιδιού του με την πάροδο του χρόνου. Όσο πιο υψηλή σημασία στον ρόλο του γονέα αποδοθεί από την πλευρά του άντρα , τόσο περισσότερο αυξάνεται η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες και στην ανατροφή των παιδιών, με αποτέλεσμα την δημιουργία θετικών προτύπων για ταύτιση και την αίσθηση συναισθηματικής ασφάλειας.

Όταν ένας πατέρας επιλέγει να υποστηρίζει το παιδί του, να ενισχύει με κάθε τρόπο την αυτοπεποίθησή του και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες που αφορούν το παιδί, τότε γίνεται ταύτιση με το τρίτο ψυχοκοινωνικό στάδιο του Erikson, που ονομάζεται «Πρωτοβουλία Έναντι Ενοχής». Η αναγνώριση και η ενίσχυση της αίσθησης ικανότητας και παραγωγικότητας του παιδιού από την πλευρά του πατέρα, ταυτίζεται με το τέταρτο ψυχοκοινωνικό στάδιο, «Εργατικότητα Έναντι Κατωτερότητας» (DeGarmo, 2010).

Παρόλα αυτά, ο ρόλος του πατέρα δεν είναι τόσο παρασκηνιακός στην ανατροφή του παιδιού, που απλά βοηθά και ενισχύει το ίδιο. Η έντονη παρουσία του πατέρα αποτελεί δομικό στοιχείο στην διαμόρφωση του «Εγώ», ενισχύοντας τις πρώιμες αρετές για τις οποίες μιλάει ο Erikson. Παράδειγμα ανάπτυξης πρώιμων αρετών είναι η «Εμπιστοσύνη (trust)» στην ασφάλεια της σχέσης με τον πατέρα, η «Αυτονομία» και η αίσθηση ελέγχου και τέλος ο «Σκοπός και Ταυτότητα», μέσα από την αποδοχή και την αλληλεπίδραση με τον πατέρα. Που αλλού μπορεί

να βασιστεί όμως ο μη παρασκηνιακός ρόλος του πατέρα; Αρχικά, η ενεργή συμμετοχή του πατέρα από την πρώιμη παιδική ηλικία κιόλας, δείχνει να μειώνει τους δείκτες χρόνιου στρες, τα επίπεδα κορτιζόλης, αλλά και γίνεται σύνδεση με βελτιωμένη μνήμη εργασίας και προσοχής στη μέση παιδική ηλικία. Επίσης, σε δύσκολες συνθήκες όπως η φτώχεια ή οι κοινωνικές πιέσεις, η παρουσία ενός πατέρα που θα επιδείξει φροντίδα και στοργή, λειτουργεί ως παράγοντας προστασίας έναντι του χρόνιου στρες και της γνωστικής απορρύθμισης. Τέλος, βάση της δυναμικής θεωρίας των συστημάτων, η αυτορρύθμιση, η εμπιστοσύνη και η πρωτοβουλία, είναι ικανότητες οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν μόνο μέσα από σταθερές και ασφαλείς σχέσεις με τους γονείς, εννοώντας φυσικά και τον ίδιο τον πατέρα (Roby et al., 2021).

3 ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ : ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΣΕ ΑΥΤΟ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ»

Οργανωμένο παιχνίδι ορίζεται η δραστηριότητα παιχνιδιού που χαρακτηρίζεται από μια κάποια δομική βάση, κανόνες ή και τρόπους καθοδήγησης που παρέχονται από ενήλικες. Παραθέτοντας το έργο του Mohan et. Al. (2024) το οργανωμένο παιχνίδι ορίζεται και ως το παιχνίδι στο οποίο ο ενήλικας καθοδηγεί και υπάρχει περιορισμός στα υλικά που προσφέρονται, στο περιβάλλον που μπορεί να δραστηριοποιηθεί το παιδί και γίνεται ξεκάθαρη η ύπαρξη κανόνων.

Η έννοια του οργανωμένου παιχνιδιού έχει άμεση σχέση με την κοινωνικοπολιτισμική θεωρία του Lev Vygotsky, που υποστηρίζει ότι η μάθηση επιτυγχάνεται μέσα από κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τις καθοδηγούμενες δραστηριότητες. Οι ενήλικες καθόλα τη διάρκεια λειτουργούν σαν «υποστηρικτές μάθησης», με την παροχή καθοδήγησης βοηθούν το παιδί να αναπτύξει δεξιότητες οι οποίες ξεπερνούν τις ικανότητές τους στο εκάστοτε χρονικό πλαίσιο (Vygotsky, 1978).

3.2 ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ

Το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι θεωρείται μια ιδιαίτερα σημαντική μορφή αλληλεπίδρασης μεταξύ γονέα και παιδιού, από τη στιγμή που χαρακτηρίζεται από σαφείς στόχους, καθοδήγηση, και συγκεκριμένη δομή δραστηριότητας. Μέσα στα πλαίσια της πατρικής εμπλοκής, αυτή η μορφή παιχνιδιού φαίνεται να παρουσιάζει τους πατέρες ως καθοδηγητές ή και ως άτομα που πυροδοτούν την πρόκληση κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού.

Μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση του guided play, το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι βρίσκεται ανάμεσα από το ελεύθερο παιχνίδι και την άμεση διδασκαλία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο πατέρας, οργανώνει το περιβάλλον, θέτει μαθησιακούς στόχους και κατευθύνει την δραστηριότητα, ενώ αφήνει το παιδί να έχει το πρώτο λόγο στη διερεύνηση και στην ανακάλυψη. Συνεπώς, ο πατέρας αναδεικνύεται ως υποστηρικτής της μάθησης (scaffolder) και συμβάλλει ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία χωρίς να δημιουργεί περιορισμούς. Ωστόσο, το δομημένο/οργανωμένο παιχνίδι περιέχει τον κίνδυνο της αυξημένης καθοδήγησης, που μπορεί

να μετατραπεί σε υπερβολικό έλεγχο, περιορίζοντας την δυνατότητα λήψης πρωτοβουλιών των παιδιών, αλλά και την δημιουργικότητά τους (Weisberg et al., 2013).

Η πατρική εμπλοκή στο παιχνίδι φέρετε να παρουσιάζεται ως κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη του παιδιού, παρόλο που διαφοροποιείται ανάλογα με τη δραστηριότητα. Οι πατέρες έχουν την τάση να συμμετέχουν σε δραστηριότητες με μεγαλύτερο ποσοστό δομής και προσανατολισμού σε στόχους (π.χ. παζλ ή κατασκευές). Τέτοιου τύπου δραστηριότητες επιτρέπουν στο γονέα να έχει το ρόλο του καθοδηγητή που ενισχύει τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και της συναισθηματικής του αυτορρύθμισης. Ταυτόχρονα, η εμπλοκή του πατέρα όταν χαρακτηρίζεται από θετικότητα, υποστηρικτικότητα και ευαισθησία, είναι ορατά πολύ καλύτερα αναπτυξιακά αποτελέσματα στη συναισθηματική ρύθμιση και στις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού (Robinson, 2021).

Όπως παραπάνω προαναφέρθηκε, η πατρική εμπλοκή στο παιχνίδι συνδέεται με την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Υπάρχουν στοιχεία που φέρνουν στην επιφάνεια, ότι η ενεργή συμμετοχή του πατέρα ενισχύει την κοινωνική προσαρμογή και την ικανότητα αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους, με ενδιάμεσο παράγοντα την παιχνιδιάρικη διάθεση. Το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι έχει σημαντική συμβολή σε αυτή τη διαδικασία καθώς προσφέρει ευκαιρίες για συνεργασία, επικοινωνία και επίλυση συγκρούσεων μέσα σε ένα οργανωμένο πλαίσιο (Liang & Bi, 2025).

B ΕΝΟΤΗΤΑ : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ

4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα έρευνα για την υλοποίησή της ακολουθεί τη μεθοδολογική προσέγγιση της επισκόπησης πεδίου , με στόχο τη χαρτογράφηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας γύρω από την πατρική εμπλοκή σε συνάρτηση με το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι και τα αναπτυξιακά του οφέλη στη πρώιμη παιδική ηλικία. Η συγκεκριμένη μέθοδος επιλέχθηκε λόγω, των διαφορετικών εξεταζόμενων παραγόντων, δηλαδή την πατρική εμπλοκή και το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι, αλλά και της πολυπλοκότητας γύρω από τον ορισμό και τον τρόπο προσέγγισης της έννοιας της πατρικής εμπλοκής. Η χαρτογράφηση αυτή αποσκοπεί στην ευρεία διερεύνηση και καταγραφή των βασικών χαρακτηριστικών της βιβλιογραφίας (Arksey & O'Malley, 2005). Μέσω αυτής της προσέγγισης, γίνεται εφικτή η ανάδειξη των ερευνητικών τάσεων, κενών γνώσης και θεματικών αξόνων που έχουν άμεση σύνδεση με την πατρική εμπλοκή και το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι.

Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία οδήγησαν στη σύνταξη αυτής της έρευνας είναι τρία.

- (α) Ποια η επίδραση της πατρικής εμπλοκής μέσω του οργανωμένου/ δομημένου παιχνιδιού στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας;
- (β) Το οργανωμένο/ δομημένο παιχνίδι με τον πατέρα έχει επίδραση στην κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας;
- (γ) Το οργανωμένο/ δομημένο παιχνίδι με τον πατέρα έχει επίδραση στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας; (πιο μέσα).

Για την αναζήτηση διαθέσιμων μελετών χρησιμοποιήθηκαν οι ιστοσελίδες PubMed, Scopus, Wiley και Google Scholar. Οι λέξεις κλειδιά οι οποίες βοήθησαν στη συλλογή δεδομένων είναι (“paternal involvement” AND “constructed play”) και (“Fathers” AND “Constructed play”). Δύο ανεξάρτητοι ερευνητές έκαναν το λεγόμενο screening ή αλλιώς έλεγχο τίτλων περιλήψεων για την αποφυγή συμπερίληψης μη κατάλληλης βιβλιογραφίας.

Για τη χαρτογράφηση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ένα προ πιλοταρισμένο φύλλο Excel για την εξαγωγή των δεδομένων που καταγράφηκαν στις εξής κατηγορίες, (α) Συγγραφές/Έτος, (β) Μέθοδος/Δείγμα, (γ) Πατρική εμπλοκή μέσω οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού,

(δ) Παραδείγματα οργανωμένων/δομημένων δραστηριοτήτων, (ε) Γνωστικά αναπτυξιακά επιτεύγματα, (στ) Κοινωνικά αναπτυξιακά επιτεύγματα και (ζ) Συναισθηματικά αναπτυξιακά επιτεύγματα.

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων έγινε μέσα από την δημιουργία πινάκων και διαγραμμάτων, ενώ για την βαθύτερη κατανόησή τους ακολούθησε αφηγηματική σύνθεση που αποσκοπούσε στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που τέθηκαν νωρίτερα.

5 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ο πίνακας βιβλιογραφικής ανασκόπησης/χαρτογράφησης αποτυπώνει συστηματικά τα βασικότερα ευρήματα, που προκύπτουν από μια σύγχρονη ερευνητική παραγωγή με θέμα την πατρική εμπλοκή στην πρώιμη παιδική ηλικία, με κεντρικό άξονα του θέματος τη σύνδεσή της με το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι και τα αποτελέσματα που έχει σε όλους του αναπτυξιακούς τομείς στη ζωή ενός παιδιού. Αναδύθηκαν επτά μελέτες με ποικιλία στην μεθοδολογία τους, καθώς περιλαμβάνονται συστηματικές ανασκοπήσεις, μετα – αναλύσεις, ποσοτικές και διαχρονικές παρεμβάσεις.

5.1 ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ/ ΕΤΟΣ	ΜΕΘΟΔΟΣ/ ΔΕΙΓΜΑ	ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ/ΔΟΜ ΗΜΕΝΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ
Robinson et al. (2021)	Systematic review (30 μελέτες / 0 έως 10 ετών)	Άμεση αλληλεπίδραση πατέρα – παιδιού μέσω παιχνιδιού	Physical play / Guided play
Rollè et al. (2019)	Systematic review	Συμμετοχή πατέρα σε δομημένες δραστηριότητες & παιχνίδια	Παιχνίδια μάθησης / Γλωσσικές δραστηριότητες
Zheng et al. (2025)	Meta – analysis (65 μελέτες)	Positive engagement / warmth / responsiveness μέσω παιχνιδιού	Play based interaction / Καθοδηγούμενη συμμετοχή
Puglisi et al. (2024)	Systematic review (0 έως 5 ετών)	Ποιότητα πατρικής αλληλεπίδρασης (co – regulation μέσω παιχνιδιού)	Διαδραστικό παιχνίδι / Καθημερινές δραστηριότητες
Yoon et al. (2021)	Ποσοτική μελέτη (N= 2650/ <5 ετών)	Engagement & cognitive stimulation μέσω παιχνιδιού	Structured play / Learning activities
Cimino et al. (2024)	Longitudinal intervention (244 πατεράδες/ 12 έως 24 μηνών παιδιά)	Καθοδηγούμενη εμπλοκή σε καθημερινές δραστηριότητες	Feeding interaction ως structured interactions
Cui et al. (2026)	Cross – sectional (N=3303/ 3 έως 5 ετών)	Εμπλοκή μέσω δραστηριοτήτων & αλληλεπίδραση	Παιχνίδι / Δραστηριότητες ανάπτυξης

Πίνακας 5.1: Συνολικά ευρήματα της επισκόπησης πεδίου.

Σε πρώτη φάση, ο τρόπος της πατρικής εμπλοκής δεν αφορά καθαρά μόνο την φυσική παρουσία του πατέρα στο χώρο, αλλά αναφέρεται στην ποιότητα και τη φύση της αλληλεπίδρασης μεταξύ πατέρα και παιδιού. Κατά τον Rolle et al. (2019) οι πατέρες εμπλέκονται κυρίως μέσω άμεσης συμμετοχής σε δραστηριότητες παιχνιδιού, με παροχή γνωστικών ερεθισμάτων και συναισθηματικής ανταπόκρισης. Τέλος, η εμπλοκή χαρακτηρίζεται μέσα από δραστηριότητες που φαίνονται σαν δομημένο παιχνίδι, που περιλαμβάνει την χρήση στόχων, κανόνων ή και την καθοδήγηση από κάποιον ενήλικα. Οι μελέτες αναδεικνύουν μορφές δομημένου παιχνιδιού με τη χρήση καθοδήγησης (guided play), παιχνίδια που απαιτούν την ικανότητα συνεργασίας, φυσικά παιχνίδια με κανόνες όπως το rough and tumble play , αλλά και δραστηριότητες με

μαθησιακό χαρακτήρα. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η ανάγνωση και δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων (Robinson et al., 2021). Επιπλέον, δίνεται βαρύτητα στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις μεταξύ πατέρα παιδιού, όπως η σίτιση, που μπορούν να λειτουργήσουν ως δομημένα πλαίσια μάθησης, χαρακτηριζόμενα από την καθοδήγηση και τη συναισθηματική διαθεσιμότητα του πατέρα απέναντι στο παιδί του (Cimino et al., 2024).

5.2 ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ/ΕΤΟΣ	ΜΕΘΟΔΟΣ/ ΔΕΙΓΜΑ	ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ
Robinson et al. (2021)	Systematic review (30 μελέτες / 0 έως 10 ετών)	Βελτίωση μάθησης / Βελτίωση γνωστικών δεξιοτήτων
Rollè et al. (2019)	Systematic review	Γλωσσική ανάπτυξη / μνήμη / σκέψη
Zheng et al. (2025)	Meta – analysis (65 μελέτες)	Έμμεση ενίσχυση γνωστικών δεξιοτήτων
Puglisi et al. (2024)	Systematic review (0 έως 5 ετών)	Υποστήριξη αυτορρύθμισης
Yoon et al. (2021)	Ποσοτική μελέτη (N= 2650/ <5 ετών)	Υψηλότερη γνωστική λειτουργία
Cimino et al. (2024)	Longitudinal intervention (244 πατεράδες/ 12 έως 24 μηνών παιδιά)	Γνωστική ανάπτυξη μέσω αλληλεπίδρασης
Cui et al. (2026)	Cross – sectional (N=3303/ 3 έως 5 ετών)	Executive Functions

Πίνακας 5.2: Ευρήματα Γνωστικών Επιτευγμάτων.

Τα ευρήματα της ανασκόπησης δείχνουν, ότι η ενεργή συμμετοχή του πατέρα στο παιχνίδι συμβάλει στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων, την εξάσκηση της μνήμης, στην βελτίωση της προσοχής και στην ενίσχυση των εκτελεστικών λειτουργιών (Rollè et al., 2019). Η συμμετοχή του πατέρα σε δραστηριότητες που προωθούν τη σκέψη και την επίλυση προβλημάτων, γίνεται αφορμή για παροχή ενός πλούσιου μαθησιακού περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η μαθησιακή ετοιμότητα και η ικανότητα επεξεργασίας πληροφοριών (Cui et al., 2026).

5.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ

Η κοινωνική ανάπτυξη που αποτελεί έναν βασικό πυλώνα στην ανάπτυξη του παιδιού, επηρεάζεται σημαντικά από το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι με την πατρική συμμετοχή. Παιδιά τα οποία αλληλοεπιδρούν με τους πατεράδες τους μέσω οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού εμφανίζουν, ενισχυμένες κοινωνικές δεξιότητες, όπως είναι η συνεργασία, η επικοινωνιακές ικανότητες και το πιο σημαντικό από όλα, βρίσκονται σε θέση να διατηρούν τις κοινωνικές σχέσεις που συνάπτουν με τους συνομηλίκους τους. Η μετά – ανάλυση των Zheng et al. (2025) αναδεικνύει πως η θετική ενίσχυση πατεράδων μέσω οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού παρέχει στα παιδιά την αίσθηση κοινωνικής επάρκειας, πράγμα που έχει μείζον σημασία στην ποιότητα της αλληλεπίδρασης. Κατά τους Cui et al.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ/ΕΤΟΣ	ΜΕΘΟΔΟΣ/ΔΕΙΓΜΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ
Robinson et al. (2021)	Systematic review (30 μελέτες / 0 έως 10 ετών)	Ενίσχυση κοινωνικής συμπεριφοράς
Rollè et al. (2019)	Systematic review	Συνεργατικότητα
Zheng et al. (2025)	Meta – analysis (65 μελέτες)	Κοινωνική επάρκεια / Ανάπτυξη σχέσεων με συνομηλίκων
Puglisi et al. (2024)	Systematic review (0 έως 5 ετών)	Κοινωνική προσαρμοστικότητα
Yoon et al. (2021)	Ποσοτική μελέτη (N= 2650/ <5 ετών)	Ανάπτυξη κοινωνική λειτουργίας
Cimino et al. (2024)	Longitudinal intervention (244 πατεράδες/ 12 έως 24 μηνών παιδιά)	Κοινωνική ανάπτυξη
Cui et al. (2026)	Cross – sectional (N=3303/ 3 έως 5 ετών)	Κοινωνική προσαρμογή

Πίνακας 5.3:Ευρήματα για τα Κοινωνικά Αναπτυξιακά Επιτεύγματα.

(2026), Puglisi et al. (2024) και Cimino et al. (2024) τα παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας, τα οποία εμπλέκονται σε δραστηριότητες οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού σε συνεργασία με τον πατέρα τους επιδεικνύουν ανάπτυξη και βελτίωση στις ικανότητες κοινωνικής προσαρμογής σε ποικίλα κοινωνικά πλαίσια.

5.4 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ/ΕΤΟΣ	ΜΕΘΟΔΟΣ/ΔΕΙΓΜΑ	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ
Robinson et al. (2021)	Systematic review (30 μελέτες / 0 έως 10 ετών)	Ανάπτυξη ικανότητας συναισθηματικής ρύθμισης
Rollè et al. (2019)	Systematic review	Ανάπτυξη της ικανότητας αυτορρύθμισης

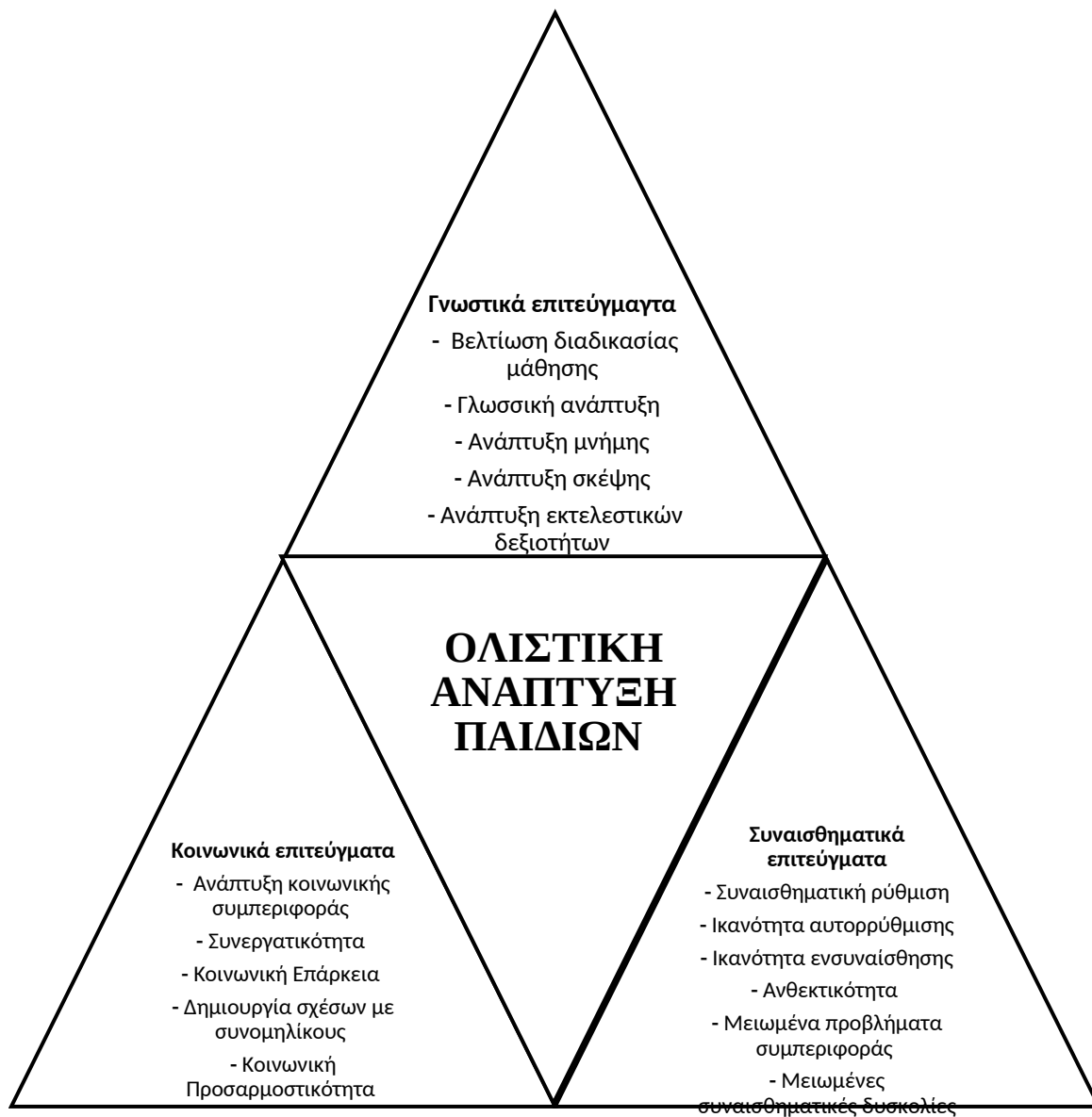
Zheng et al. (2025)	Meta – analysis (65 μελέτες)	Ενίσχυση της εν συναισθήσης
Puglisi et al. (2024)	Systematic review (0 έως 5 ετών)	Emotional regulation
Yoon et al. (2021)	Ποσοτική μελέτη (N= 2650/ <5 ετών)	Μειωμένα προβλήματα συμπεριφοράς
Cimino et al. (2024)	Longitudinal intervention (244 πατεράδες/ 12 έως 24 μηνών παιδιά)	Μείωση συναισθηματικών δυσκολιών
Cui et al. (2026)	Cross – sectional (N=3303/ 3 έως 5 ετών)	Ανθεκτικότητα

Πίνακας 5.4:Ευρήματα για τα Συναισθηματικά Αναπτυξιακά Επιτεύγματα.

Στο συναισθηματικό επίπεδο, το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι με την πατρική συμμετοχή, φέρνει στην επιφάνεια την ανάπτυξη και ενίσχυση της ικανότητας των παιδιών για συναισθηματική ρύθμιση, την ανάπτυξη ανθεκτικότητας και την μείωση προβλημάτων (Yoon et. Al., 2021). Η παρουσία του πατέρα σε τέτοιες μορφές δραστηριοτήτων δίνει στα παιδιά τα εφόδια να μάθουν πως μπορούν να ρυθμίσουν τα συναισθήματά τους αποτελεσματικά μόνα τους (αυτορρύθμιση) αλλά και να μπορούν να αναζητήσουν βοήθεια για αυτή τους την ανάγκη στο πρόσωπο του πατέρα (Zheng et al., 2025). Η δυνατότητα του πατέρα να καθίσταται ως συναισθηματικός υποστηρικτής, παρέχει στα παιδιά την απαιτούμενη ασφάλεια να μπορούν μετέπειτα μόνα τους να εξερευνούν και να ρυθμίζουν τους εαυτούς τους συναισθηματικά σε καταστάσεις σύγχυσης και αβεβαιότητας. Εξίσου σημαντική θεωρείται και η ικανότητα των παιδιών να είναι σε θέση να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων, καθώς είναι η βάση για την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης (Puglisi et al., 2024).

5.5 ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΩ ΔΟΜΗΜΕΝΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Συμπερασματικά, οι παραπάνω πίνακες, υποδεικνύουν πως το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι με την προσθήκη της πατρικής συμμετοχής σε αυτό, μπορεί να θεωρηθεί βασικός μηχανισμός που αποσκοπεί στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών, ενσωματώνοντας τις γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές διαστάσεις της ανάπτυξης ενός παιδιού.

Διάγραμμα 5.1: Απεικόνιση κύριων σημείων της ολιστικής ανάπτυξης των παιδιών.

6 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

6.1 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η ανάλυση της βιβλιογραφίας κατέδειξε ότι η πατρική εμπλοκή σε συνάρτηση με το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι αποτελεί βασικό στοιχείο για την ολιστική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας. Το οργανωμένο παιχνίδι, μέσα από τη δομή, τους κανόνες, τους στόχους και την καθοδήγηση, λειτουργεί ως παιδαγωγικό εργαλείο που ενώνει τη μάθηση με την εμπειρία και συμβάλλει στην ενίσχυση γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων. Ταυτόχρονα, η ενεργή συμμετοχή του πατέρα δημιουργεί ένα περιβάλλον ασφαλούς αλληλεπίδρασης, στο οποίο το παιδί έχει την ευκαιρία να εξερευνήσει τα όρια του, να αναλάβει πρωτοβουλίες, να διαχειριστεί δυσκολίες και να αναπτύξει δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων (Robinson et al., 2021). Κεντρικό εύρημα αποτελεί η πληροφορία πως η ποιότητα της πατρικής εμπλοκής και των δραστηριοτήτων υπερτερεί της ποσότητας της συμμετοχής.

Τα παραπάνω ευρήματα που απεικονίζονται στους πίνακες, μπορούν να ερμηνευθούν με βάση της θεωρίας των ψυχοκοινωνικών σταδίων του Erikson. Σύμφωνα με τη θεωρία, η ανάπτυξη του παιδιού διαμορφώνεται μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις και τις ψυχοκοινωνικές κρίσεις που βιώνονται κατά τη διάρκεια της ζωής του παιδιού ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο (Erikson, 1950). Η πατρική εμπλοκή μέσα από το οργανωμένο παιχνίδι, φαίνεται να ενισχύει κυρίως τις συντονικές εκδοχές αυτών των κρίσεων, προσφέροντας στο παιδί εμπειρίες ασφάλειας, αυτονομίας, πρωτοβουλίας και εργατικότητας. Μέσα από σταθερές και υποστηρικτικές αλληλεπιδράσεις, το παιδί αποκτά την αίσθηση της εμπιστοσύνης προς τους άλλους, αλλά και προς τον εαυτό του, γεγονός που συνδέεται με το πρώτο στάδιο της θεωρίας «Εμπιστοσύνη – Δυσπιστία» (Erikson, 1950). Παράλληλα, η δυνατότητα συμμετοχής σε οργανωμένες δραστηριότητες με τον πατέρα ενισχύει την αυτονομία, καθώς το παιδί μαθαίνει να δρα, να δοκιμάζει και να επιλύει τα προβλήματα μέσα σε ένα ασφαλές πλαίσιο καθοδήγησης, στοιχείο που συνδέεται με το στάδιο «Αυτονομία – Αμφιβολία». Συνεπώς, βάση των παραπάνω δίνεται η απάντηση στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα το οποίο είναι, «Ποια η επίδραση της πατρικής εμπλοκής μέσω του οργανωμένου/ δομημένου παιχνιδιού στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας;» (Carducci, 2020).

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι με τον πατέρα επηρεάζει θετικά την κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης

παιδικής ηλικίας. Μέσα από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες με κανόνες, στόχους και συνεργατική φύση, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με διαδικασίες αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και κοινωνικής προσαρμογής. Η παρουσία του πατέρα ως ενεργού συμμετέχοντα προσφέρει πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς και διευκολύνει την ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας και επίλυσης συγκρούσεων. Τα ευρήματα αυτά συνδέονται άμεσα με το στάδιο «Πρωτοβουλία – Ενοχή» από τη θεωρία του Erikson, καθώς το παιδί, μέσα από τη δράση και την εξερεύνηση, αναπτύσσει την πρωτοβουλία, τη δημιουργικότητα και την αίσθηση σκοπού (Erikson, 1950). Επιπλέον, η ενίσχυση της συνεργασίας και της συμμετοχής σε οργανωμένες δραστηριότητες προετοιμάζει το παιδί για το στάδιο της «Εργατικότητας – Κατωτερότητας», όπου η κοινωνική λειτουργικότητα, η συνεργασία και η ολοκλήρωση έργων αποκτούν ιδιαίτερη σημασία (Erikson, 1950).

Τέλος, το τρίτο ερευνητικό ερώτημα έδειξε πως το οργανωμένο/δομημένο παιχνίδι με τον πατέρα, έχει ουσιαστική επιρροή και στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας. Η συστηματική και ποιοτική εμπλοκή δίνει στο παιδί την ευκαιρία να εκφράζεται συναισθηματικά, γεγονός που οδηγεί στη συναισθηματική ρύθμιση, την αυτοπεποίθηση και την ανθεκτικότητα του παιδιού (Puglisi et al., 2024). Η ύπαρξη προτύπων συμπεριφοράς και αντιμετώπισης δυσκολιών από την πλευρά του πατέρα βοηθά, στην ανάπτυξη στρατηγικών διαχείρισης των δυσφορικών συναισθημάτων και να οικοδομήσει το αίσθημα της ασφάλειας και του ελέγχου από την πλευρά του παιδιού. Ενώ, η ενίσχυση των εκτελεστικών λειτουργιών και της ικανότητας της μεθοδικότητας, συμβάλλει στη δημιουργία ενός διαμεσολαβητή που στοχεύει στην άμβλυνση της ψυχικής ανθεκτικότητας του παιδιού (Cui et al., 2026).

6.2 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Παρόλα αυτά, η έρευνα πέρα από τα θετικά αποτελέσματα που μας παρουσιάζει, φαίνεται να υπάρχουν περιορισμοί, που εμποδίζουν έως ένα βαθμό την παρουσίαση περισσότερων ευρημάτων. Πρώτα από όλα, υπάρχει εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός μελετών που να έχει ως δείγμα μελέτης τις ηλικίες παιδιών 0 έως 2 ετών, πράγμα που προκαλεί μια δυσκολία στη γενίκευση των ευρημάτων για ολόκληρο το φάσμα της πρώιμης παιδικής ηλικίας, το οποίο ορίζεται από 0 έως 4 ετών. Πάρα ταύτα, όπου παρατηρείται στο κομμάτι της παρουσίαση των

αποτελεσμάτων ότι το εύρος ηλικίας ξεφεύγει από αυτό στο οποίο επικεντρώνεται η έρευνα, δεν σημαίνει ότι τα αποτελέσματα απευθύνονται σε αυτές τις ηλικίες.

Επίσης, συνολικά από την ανασκόπηση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, παρατηρείται ετερογένεια τόσο στον ίδιο τον ορισμό της έννοιας «πατρική εμπλοκή», όσο και στον τρόπο που «μετρείται», γεγονός που κάνει ακόμα πιο δύσκολο τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ των μελετών.

Όμως, παρά τους παραπάνω περιορισμούς τα ευρήματα έχουν σημαντικές παιδαγωγικές προεκτάσεις. Η προσπάθεια ενίσχυσης της συμμετοχής των πατεράδων σε δομημένες/οργανωμένες δραστηριότητες, αλλά και η προώθηση τέτοιων δραστηριοτήτων στα πλαίσια της προσχολικής εκπαίδευσης, μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών.

7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχείρησε τη διερεύνηση μεταξύ των παραγόντων πατρική εμπλοκή και οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού, καθώς και τη συμβολή τους στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών πρέπει να της παιδικής ηλικίας. Μέσα από την εφαρμογή της μεθοδολογίας της επισκοπής πεδίου, έγινε εφικτή η συστηματική χαρτογράφηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και ανάδειξη των βασικών ερευνητικών ευρημάτων που σχετίζονται με τα ζητήματα υπό εξέταση (Arksey & O' Malley, 2005).

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι, ότι η πατρική εμπλοκή συνιστά ένα πολυδιάστατο και ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη του παιδιού. Η εμπλοκή αυτή δεν περιορίζεται μόνο στη φυσική παρουσία του πατέρα, αλλά βρίσκει συσχετισμό κυρίως με την ποιότητα της αλληλεπίδρασης και τη συναισθηματική ανταπόκριση προς το παιδί (BMC Psychology, 2024). Η συμμετοχή του πατέρα σε δραστηριότητες παιχνιδιού, οι οποίες χαρακτηρίζονται από δομή και στόχο φαίνεται να ενισχύει σημαντικά πολλές πτυχές της ανάπτυξης.

Όσον αφορά το γνωστικό πεδίο ανάπτυξης, τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν ότι η πατρική εμπλοκή μέσω οργανωμένων δραστηριοτήτων παιχνιδιού συμβάλλει στη βελτίωση των γνωστικών δεξιοτήτων όπως η μνήμη, η προσοχή και οι εκτελεστικές λειτουργίες. Επιπλέον, ενισχύεται η γλωσσική ανάπτυξη και ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, καθώς το παιδί περιτριγυρίζεται από πλούσια και δομημένα γνωστικά ερεθίσματα. Το οργανωμένο παιχνίδι λειτουργεί ως ένα πλαίσιο καθοδηγούμενης μάθησης, το οποίο αφήνει το παιδί να αναπτύξει δεξιότητες πέρα από το άμεσο επίπεδο της ικανότητάς του (Rolle et al., 2019; Cui et al., 2026).

Σε κοινωνικό επίπεδο, η πατρική εμπλοκή συνδέεται με αυξημένα επίπεδα κοινωνικής προσαρμογής, αλλά και βελτιωμένες δεξιότητες αλληλεπίδραση με συνομηλίκους. Μέσα από δραστηριότητες που έχουν ως βασικό κριτήριο τη συνεργασία και την τήρηση κανόνων, τα παιδιά μαθαίνουν να λειτουργούν αποτελεσματικά μέσα σε κοινωνικά πλαίσια και να επιλύουν συγκρούσεις (Liang & Bi, 2025). Η παιχνιδιάρικη διάθεση που συχνά αποτελεί χαρακτηριστικό της συμμετοχής των πατεράδων, ενισχύει παραπάνω την κοινωνική εμπλοκή των παιδιών.

Όσον αφορά τη συναισθηματική ανάπτυξη, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ποιοτική πατρική εμπλοκή, συμβάλλει στην ανάπτυξη συναισθηματικής ρύθμισης και στη μείωση προβλημάτων συμπεριφοράς. Μέσα από την ικανότητα της ενσυναίσθησης, της ανταπόκρισης και της παροχής ασφαλούς βάσης ο πατέρας μπορεί να βοηθήσει στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που ευνοεί την έκφραση αλλά και τη διαχείριση των συναισθημάτων του παιδιού. Επίσης, λειτουργεί ως ένα πρότυπο συναισθηματικής συμπεριφοράς, το οποίο επηρεάζει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης του παιδιού (BMC Psychology, 2024).

Μείζων σημασία έχει και η ισορροπία μεταξύ της καθοδήγησης και της αυτονομίας στο πλαίσιο του οργανωμένου παιχνιδιού. Εάν και η καθοδήγηση που παρέχει ο πατέρας είναι αδήριτης σημασίας για τη μαθησιακή υποστήριξη, η περίπτωση υπερβολικής παρέμβασης μπορεί να αποτελέσει έναν περιορισμό στη δημιουργικότητα και την ανάληψη πρωτοβουλίας από μέρους του παιδιού. Συνεπώς, η αποτελεσματική πατρική εμπλοκή προϋποθέτει ευαισθησία αλλά και η προσαρμοστικότητα γύρω από τις ανάγκες του παιδιού (Weisberg et al., 2013).

Ακόμα, η εργασία ανέδειξε τον ρόλο των κοινωνικών, οικονομικών και οικογενειακών παραγόντων στη διαμόρφωση της πατρικής εμπλοκής. Παράγοντες όπως είναι το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο και η ποιότητα της διαγονεϊκής σχέσης, επηρεάζουν τόσο την ποσότητα όσο και την ποιότητα της εμπλοκής του πατέρα. Η κατανόηση των παραπάνω παραγόντων είναι απαραίτητη, προκειμένου να αναπτυχθούν σχέδια παρεμβάσεων που ενισχύουν τη συμμετοχή των πατεράδων (BMC Psychology, 2024).

Εν κατακλείδι, τα ευρήματα της μελέτης επιβεβαιώνουν ότι η πατρική εμπλοκή μέσω του οργανωμένου/δομημένου παιχνιδιού παρουσιάζεται ως κρίσιμος παράγοντας για την ολιστική ανάπτυξη του παιδιού. Συμπληρωματικά, προκύπτει η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση ιδιαίτερα μέσω εμπειρικών μελετών οι οποίες θα εξετάζουν αιτιώδεις σχέσεις και θα λαμβάνουν υπόψη πολιτισμικές διαφοροποιήσεις. Η ενίσχυση πολιτικών που υποστηρίζουν την πατρική εμπλοκή μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση της ανάπτυξης των παιδιών αλλά και στη λειτουργία της οικογένειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). *Scoping studies: Towards a methodological framework*. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32.
<https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- BMC Psychology. (2024). Paternal involvement in early childhood: A multidimensional perspective. *BMC Psychology*.
- Carducci, B. J. (2020). *The psychology of personality: Viewpoints, research, and applications* (4th ed.). Wiley.
- Cimino, S., et al. (2024). *Fathers as key figures in early childhood development*. *Journal of Clinical Medicine*, 13, 7167.
- Cui, H., et al. (2026). *Father involvement and preschoolers' resilience*. *BMC Psychology*.
- DeGarmo, D. S. (2010). *Coercive and prosocial fathering, antisocial personality, and growth in children's postdivorce noncompliance*. **Child Development**, 81(2), 503–516.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01410.x>
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. W. W. Norton & Company.
- Liang, C., & Bi, X. (2025). *Paternal involvement and peer competence in young children: The mediating role of playfulness*. *Frontiers in Psychology*, 16, 1477432.
- Puglisi, N., et al. (2024). *Father involvement and emotion regulation during early childhood*. *BMC Psychology*.
- Robinson, E. L. (2021). *The relationship between father–child play interactions and child development* (Doctoral dissertation).
- Robinson, E. L., StGeorge, J., & Freeman, E. E. (2021). *A systematic review of father–child play interactions and the impacts on child development*. *Children*, 8(5), 389.

Rollè, L., et al. (2019). *Father involvement and cognitive development in early childhood: A systematic review*. *Frontiers in Psychology*, 10, 2405.

Roby, E., Piccolo, L. R., Gutierrez, J., Kesoglides, N. M., Raak, C. D., Mendelsohn, A. L., & Fuller, B. (2021). *Father involvement in infancy predicts behavior and response to chronic stress in middle childhood in a low-income Latinx sample*. **Developmental Psychobiology**, 63(6), 1449–1465

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Weisberg, D. S., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2013). *Guided play: Where curricular goals meet a playful pedagogy*. *Mind, Brain, and Education*, 7(2), 104–112.

Yoon, S., et al. (2021). *Patterns of father involvement and child development*. *Children*, 8(12), 1164.

Zheng, Q., et al. (2025). *Father involvement and social-emotional development: A meta-analysis*. *Early Childhood Research Quarterly*.